

Samenvatting

Inleiding

Uit diverse recente onderzoeken blijkt dat jongeren en jongvolwassenen steeds meer schulden hebben. Er zijn veel verschillende directe oorzaken van schulden die jongeren hebben. Zo kunnen jongeren in de schulden raken door poken, de mobiele telefoon of door bankpasfraude. De Directie Justitieel Jeugdbeleid (DJJ) vraagt zich af of jongeren met grote schulden gemakkelijker in de verleiding komen om crimineel gedrag te plegen en of jongeren die een roekeloze levensstijl hebben eerder geneigd zijn grote sommen geld te lenen, c.q. zich in de schulden te steken.

Dit onderzoek is verricht in opdracht van het Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum van het Ministerie van Veiligheid en Justitie (WODC) en richt zich op de relatie tussen schuldenproblematiek en (jeugd)criminaliteit. De probleemstelling is als volgt geformuleerd:

- Is er een verband tussen schuldenproblematiek en crimineel gedrag van jeugdigen en jongvolwassenen?
- Dient de schuldenproblematiek als uitvloeisel van één of meer risicofactoren voor crimineel gedrag te worden gezien, en zo ja, hoe en welke?
- Vormen (grote) schulden een risicofactor voor of zijn zij eerder een gevolg van criminaliteit van jeugdigen en jongvolwassenen?

Op basis van theorieën over crimineel gedrag zijn de volgende hypothesen geformuleerd als antwoord op de probleemstelling. De hypothese die betrekking heeft op de eerste vraag in de probleemstelling is: schuldenproblematiek is gerelateerd aan crimineel gedrag bij jongeren. De hypothese die betrekking heeft op de tweede vraag is als volgt geformuleerd:

schuldenproblematiek en criminaliteit kunnen tegelijkertijd voorkomen, doordat dezelfde risicofactoren leiden tot zowel crimineel gedrag als schuldenproblematiek. Voor de derde vraag in de probleemstelling zijn op basis van de literatuur twee hypothesen mogelijk. De eerste is: het hebben van problematische schulden is een risicofactor voor criminaliteit. De tweede hypothese is: criminaliteit is een risicofactor voor het hebben van problematische schulden, met name als het gaat om persistent crimineel gedrag.

Methode

Voor het beantwoorden van de onderzoeksvragen zijn diverse deelonderzoeken verricht, te weten een literatuurstudie, een secundaire analyse van een kwalitatief onderzoek en secundaire analyses van enkele kwantitatieve studies naar delinquentie bij jongeren en jongvolwassenen. De literatuurstudie is uitgevoerd als een systematische review, waarbij de gehanteerde procedures en methoden systematisch zijn en gedetailleerd worden beschreven. Zo zijn de zoekstrategie, gehanteerde zoektermen en doorzochte databases met literatuur beschreven en zijn er criteria opgesteld waaraan de gevonden literatuur moest voldoen om te worden opgenomen in de literatuurstudie.

De secundaire analyse van het kwalitatieve, participatieve onderzoek '*Kredietcrisis onder risicjongeren*' van Stichting Alexander en Noorda en Co betreft een onderzoek onder jongvolwassen risicjongeren met schulden. In datzelfde onderzoek zijn ook professionals in schuldhulpverlening, in jeugdhulpverlening en op scholen geïnterviewd. Alle jongeren hadden (ernstige) problemen met schulden. De interviewvragen gingen in op onderwerpen zoals de omvang van de schulden, aard van de schulden, verklaring van het ontstaan en de verdere ontwikkeling van de problemen en eventuele belemmeringen in interventies en overheidsbeleid.

De secundaire analyses van de kwantitatieve studies omvatten een viertal studies. De eerste empirische studie is de Monitor zelfrapportage jeugdcriminaliteit van het WODC. In deze monitor zijn vragen opgenomen over het plegen van delinquent gedrag. Daarnaast is er een vragenlijst opgenomen over schulden. Onderzoekers van het WODC hebben de relatie tussen problemen met geld en (verschillende typen) van delinquent gedrag van 10 tot

17-jarigen geanalyseerd. De tweede studie betreft de nazorgmonitor ex-gedetineerden van het WODC. De steekproef van deze monitor bestaat uit een groep ex-gedetineerden vanaf 18 jaar. Onderzoekers van het WODC hebben een secundaire analyse verricht waarbij zij schuldenproblematiek van de groep jongvolwassenen (18-24 jaar) met volwassen (ouder dan 24 jaar) ex-gedetineerden hebben vergeleken. De derde studie is het TRAILS- onderzoek, een langlopend onderzoek naar de lichamelijke, psychische en sociale ontwikkeling van bijna 2900 kinderen in Noord-Nederland. Voor dit onderzoek zijn de gegevens van de vierde meting over financiële mee- en tegenvallers en delinquent gedrag geanalyseerd. De leeftijd van de deelnemers hadden tijdens deze meting een leeftijd van 18-21 jaar. Het vierde kwantitatieve onderzoek is het WIL-onderzoek (Wendingen in de Levensloop). Van dit longitudinale onderzoek zijn de gegevens over financiële problemen van jongeren en jongvolwassenen van de eerste twee metingen onderzocht in relatie tot delinquent gedrag.

Conclusies

Op basis van dit onderzoek kunnen we concluderen dat er een verband is tussen het hebben van schulden en crimineel gedrag. Zowel adolescenten als jongvolwassenen die meer of hogere schulden hebben, vertonen gemiddeld meer crimineel gedrag. De eerste vraag uit de probleemstelling kan dan ook bevestigend worden beantwoord.

Een belangrijk onderdeel van dit onderzoek was om na te gaan welke mogelijke verklaring er is voor het samen vóórkomen van schuldenproblematiek en crimineel gedrag. De tweede vraag in de probleemstelling heeft hierop betrekking. Deze vraag is moeilijker te beantwoorden. Op dit moment is het nog onduidelijk of schuldenproblematiek voortvloeit uit bekende risicofactoren voor crimineel gedrag. Het bleek namelijk dat onderzoek naar risicofactoren voor het maken van schulden vaak gericht is op risicofactoren die gerelateerd zijn aan financiële zaken zoals omgaan met geld, terwijl onderzoek naar risicofactoren voor crimineel gedrag veelal gericht is op risicofactoren in de domeinen individueel, gezin, vrienden, school en maatschappij. Het hebben van schulden wordt daarbij voornamelijk niet als afzonderlijke factor onderscheiden. Mogelijk zijn er overeenkomsten in risicofactoren voor schulden en criminaliteit maar het onderzoek dat tot nu toe is verricht is schaars en de uitkomsten van eerder onderzoek naar schulden bij jongeren zijn tegenstrijdig. De hypothese waarin wordt gesteld dat

schuldenproblematiek en criminaliteit tegelijkertijd kunnen voorkomen, omdat dezelfde risicofactoren of een bepaalde levensstijl leiden tot zowel crimineel gedrag als schuldenproblematiek, kunnen we daarom niet aannemen, maar ook niet verwerpen.

In de derde vraag van de probleemstelling ging het om de richting van het verband tussen schulden en criminaliteit: vormen (grote) schulden een risicofactor voor of zijn zij eerder een gevolg van criminaliteit van adolescenten en jongvolwassenen? Hiervoor waren twee hypothesen geformuleerd: a) het hebben van problematische schulden is een risicofactor voor criminaliteit en b) criminaliteit is een risicofactor voor het krijgen van problematische schulden, met name als het gaat om persistent crimineel gedrag. We vonden enige evidentie voor beide hypothesen. Het lijkt erop dat crimineel gedrag, met name bij adolescenten die op jonge leeftijd beginnen met het plegen van delicten, een risicofactor is voor het ontstaan van schulden. Deze schulden lopen op tijdens de jongvolwassenheid en kunnen ervoor zorgen dat de kans op herhaalde criminaliteit wordt vergroot. Problemen met schulden bij jongeren die met justitie in aanraking komen, zorgen ervoor dat het moeilijker is om te stoppen met een criminele carrière. In ieder geval kunnen we op basis van dit onderzoek concluderen dat er een relatie is tussen schuldenproblematiek en crimineel gedrag bij adolescenten en jongvolwassenen. Het is echter nu nog te vroeg om duidelijke conclusies omtrent de aard van de wederzijdse beïnvloeding van schuldenproblematiek en criminaliteit te trekken vanwege de beperkingen van het onderzoek dat tot nu toe is verricht.

Schuldenproblematiek blijkt voornamelijk voor te komen bij kwetsbare groepen, zoals dakloze jongeren, gedetineerden en (gok)verslaafden. Omdat ex-gedetineerden en jongeren met schulden die in een justitiële jeugdinstelling verbleven een hoger risico hebben om te recidiveren is het van belang dat er in resocialisatieprogramma's aandacht is voor de aanpak van eventuele schulden en financiële problemen. Het is nog onvoldoende duidelijk welke risicofactoren verantwoordelijk zijn voor het ontstaan van schulden. Deze kennis is van belang voor het ontwerpen van theoretisch goed onderbouwde interventies ter preventie van (het voortduren van) schuldenproblematiek. Nader onderzoek naar risicofactoren voor schuldenproblematiek en de wederzijdse invloed van schuldenproblematiek en crimineel gedrag bij jongeren is daarom gewenst.